

Hazamegyek a falumba

Szigorú szeme meg se rebben,
Falu még nem várt kegyesebben
Városi bujdosóra.

Titkos hálót értem szőtte
S hogyha leborulok előtte,
Bűneim elfelejti.

Vagyok tékozló és eretnek,
De ott engem szánnak, szeretnek.
Engem az én falum vár.

Mintha pendelyben látna újra
S nem elnyúve és megsárgulva,
Látom, hogy mosolyog rám.

Majd szól: „Én gyermekem, pihenj el,
Békülj meg az én ősz szívemmel
S borulj erős vállamra.”

Csicsijgat, csittfít, csókol, altat
S szent, békés, falusi hatalmak
Ülnek majd a szívemre.

S mint kit az édes anyja vert meg,
Kisírt, szegény, elfáradt gyermek,
Úgy alszom el örökre.

GAÁL GYÖRGYI: NAGYAPÁM FÜZETE

VISSZATÉRÉS, AVAGY SZILÁNKOK A HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI ZSIDÓ HITKÖZSÉG ÉLETÉBŐL

Jelen publikáció a „Magyar Tudomány Hónapja” ünnepségsorozat keretében, az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetemen (Budapest), 2010. november 2-án elhangzott előadásom alapján készült.

Írásom alapját a visszatérés gondolata adja.

Tanulmányomban egy dél-alföldi város, szűkebb hazám, Hódmezővásárhely – vagy ahogyan Szentí Tibor író, néprajzkutató nevezi: „Hódmező-Magyarország”¹ – egykori és jelenlegi zsidósága életének fontosabb állomásait mutatom be. Így szólok néhány gondolatot a Hódmezővásárhelyi Zsidó Hitközség évfordulóiról, visszatéréseiről, és a zsidóság életét meghatározó eseményekről, mint szilánkokról.

1. szilánk

A Hódmezővásárhelyi Zsidó Hitközség alig több mint 270 éves múltra tekint vissza. Az idők során történt események olykor pozitívan, olykor pedig kedvezőtlenül érintették a helyi zsidóságot. 270 év alatt éppen tíz generáció nőtt fel. Fejérváry József 1929-ben megjelent, *Vásárhely története családok tükrében* című összefoglaló munkájában a következőket írja:

„A legrégebb zsidó családok Vásárhelyen – megjegyezvén, hogy 1740-ben említik az elsőt, - a Pollák, Fülöp, Policzer, Wodjáner, Müller és Kohn családok. ...

A helytartótanács 1805-ben engedte meg, hogy a zsidó mesterek a céhekbe beléphessenek. 1840-től kezdve évente egy katonát adnak a vásárhelyiek a vármegyének. ... Csongrád vármegye ... már 1844. december 14-én megengedte, hogy a zsidók Vásárhely területén házat építsenek s telket vegyenek. ... 1825-ben, a Mózes utca sarkán állt a zsidó kávéház. Gróf Károlyi Györgytől 1833-ban kaptak templomnak való telket, de mivel ez kicsi volt, a Matók Sámuel ügyvéd házat vették meg 1834-ben, melynek helyén a templom 1854-ben felépült. ... Az első rabbi Steiner Izrael volt, majd Grünhut Ábrahámot hívták meg főrabbinak. A zsidó iskola 1839-ben nyílt meg s első tanítója Wilhelm Albert volt.”²

Az előbbi mondatokból jól látható, hogy őseink elsősorban a hitközségi élet alapköveinek rakásán fáradoztak. Zsinagógát építettek, iskolát létesítettek, kijelölték a temetkezések helyét, kulturális központot hoztak létre, rabbit és tanítót alkalmaztak a vallási élet biztosítása érdekében.³

Hogyan alakult az egyes ember élete? Ahogyan a hitközség élete is alakult. Volt olyan időszak, amikor a napok örömmel teltek el, és volt olyan éra is, amikor gondokat kellett megoldani. Minden időben az összetartás tette erőssé a közösséget, még akkor is, amikor háborús szelek fújtak, amikor elkezdődött a deportálás.⁴

2. szilánk

A Holocaust után Hódmezővásárhelyen is – mint a legtöbb vidéki városban – jelentősen megfogyatkozott a zsidóság létszáma. A túlélők – visszatérve otthonaikba – újra megszervezték a hitközségi életet, istentiszteleteket tartottak és benépesítették a Zsidó Elemi Népiskola padjait a diákok. A mindennapi élet a jelentősen megfogyatkozott létszámú zsidóság körében a háború előtti időket idézte, de vidámságában valamennyi rendezvény erősen megváltozott, hiszen az áldozatok emléke lengte át az istentiszteleteket.⁵

Az ima alkalmakat és ünnepeket minden időben megtartotta a hitközség. Ma sincs ez másként. Valami azonban megváltozott. Mi változott meg? A Soá és az elvándorlások következtében kevesen vagyunk, valamint elvilágiasodott társadalmunkban és közösségünkben is eltolódott a fontossági rangsor.⁶

3. szilánk

2004. június 27-én zsúfolásig megtelt a helyi zsinagóga, az a csodálatos épület, ahol ma ismét istentiszteleteinket tartjuk. Akkor, tíz évvel ezelőtt – talán az olvasók közül is többen emlékeznek rá – egy örömteli eseményen vehettünk részt. Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Közgyűlésének határozata alapján ismét beléphetünk az épületbe.

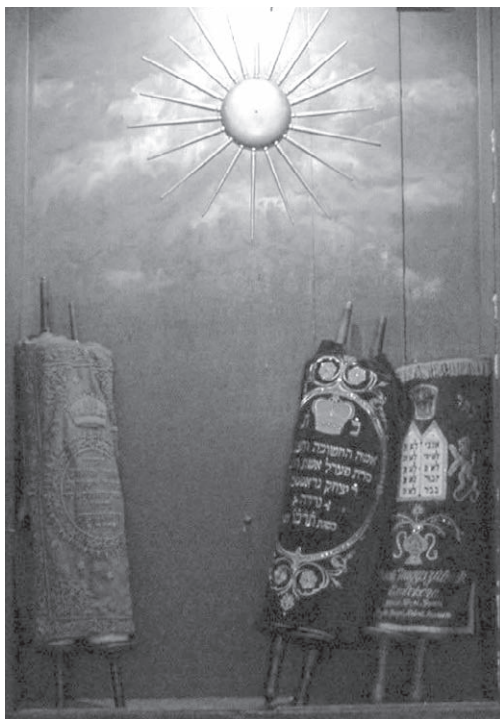

TÍZPARANCSOLAT A FRIGYSZEKRÉNY FELETT

Ez a belépés azonban különbözött a korábbiaktól: a felújított zsinagóga falai közé léptünk be.

Az utcán közeledve már messziről jól látszódott az épület színpompás homlokzata, a kapun belül érve pedig könnycseppek szöktek a hitközségi tagok szemébe, amikor meglátták az egykor lepusztult templomot eredeti fényében felöltözve csillogni.⁷ A helyi zsidóság azóta itt éli vallási életét a Mindenható szolgálatában.

A szintén tíz évvel ezelőtt átadott, a zsinagógával szomszédos épületben létesített Holocaust Múzeum látogatottsága arról tanúskodik, van igény arra vonatkozóan, hogy polgártársaink szembenézzenek a múlttal.

TÓRÁK A TÓRATARTÓ SZEKRENYBEN

Úgy gondolom, hogy az esetlegesen előforduló antiszemita megnyilvánulások elleni küzdelem egyik fontos állomása ez az intézmény, ahol a zsidó áldozatok oldaláról megközelítve a Soá eseményeit, a látogató megérintést kap abban, hogy hasonló eseményeknek az írmagját is ki kell irtani.

4. szilánk

Most azonban nem a borzalmakról szeretnék szólni. Sokkal inkább fontosnak tartom megosztani az Olvasókkal azt a benyomást, amelyet 2010 áprilisában Bergen-Belsenben szereztem. Bergen-Belsenben, abban a koncentrációs táborban, ahová a hódmezővásárhelyiek közül 1944-ben többen kerültek, és akik akkor még fiatalok, esetleg gyerekek voltak.

Utazásom célja az volt, hogy részt vegyek a tábor felszabadításának 65. évfordulója alkalmából rendezett nemzetközi megemlékezésen.

A rendezvényen több ezren vettünk részt; a világ számos pontjáról érkeztek a túlélők és leszármazottaik. Az esemény kiemelkedő pillanata az volt, amikor a különböző országokból Bergen-Belsenbe utazók, idősek és fiatalok együtt - mint egy mindenki által beszélt közös nyelv - elmondtuk a Káddist, emlékezve a több ezer családtagra – köztük a dédnagymamámra is -, akik a tömegsírokban nyugszanak. Ekkor eszembe jutott az azóta eltelt 65 év. Az akkori fiatalokból és gyerekekből már csak kevesen maradtak életben. Így vált számomra érthetővé annak a könyvnek a címe, amelyet Németországban jelentettek meg a koncentrációs táborok szörnyűségeiről, és amely így hangzik: *Mi vagyunk az utolsók. Kérdezzetek bennünket!* Kérdezzünk, amíg még lehet, amíg még van kitől kérdezni!

Különösen aktuális most ismét feleleveníteni az előbbi gondolatokat. Most, a Holocaust 70. évfordulóján, amikor sajnos még kevesebben vannak azok, akikről még lehet kérdezni.

5. szilánk

Visszatérés, de hova? Hova lehet visszatérni? Vissza lehet térni egy országba, egy városba, az otthonunkba, egy közösséghez, egy templomba, és – végül, de nem utolsó sorban – vissza lehet térni a hétköznapi életbe.

Visszatérés, de hogyan? Hogyan lehet visszatérni? Vissza lehet térni egyedül, családdal és tágabb környezetünkkel, közösségünkkel együtt is. Írásomban a „Hova?” és a „Hogyan?” kérdésekre keresem a választ.

„Hova?” „Hogyan?” Visszatérni egy olyan épületbe, egy olyan zsinagógába, ahol a közösség méltó módon őriz egy tekercset. Egy Tórá, amelyet egykori férfitagjai 1944-ben mellkasukra tekerve elvittek magukkal, amikor a gázkamrák felé indultak. Még a legzordabb körülmények között is, nem csupán szellemi értelemben, hanem fizikailag is velük volt az ősi tan.

A tekercs sérült állapotban ugyan, de visszakerült eredeti helyére: a zsinagóga központi területén kapott ismét helyet. „Hova?” „Hogyan?” Visszatérni egy olyan épületbe, egy olyan zsinagógába, ahol a falon található órák 10 óra 10 percet mutatnak azóta, hogy 1944. június 18-án kiterelték a csendőrök a hódmezővásárhelyi zsidóságot a vasútállomásra, és megkezdték utazásukat az ismeretlen felé. Abban a pillanatban megállt az idő.

A „Hova?” és a „Hogyan?” kérdésekre egy személyes élmény elmesélésén keresztül adok választ. 2007. október 23-án – alig több mint hét esztendővel ezelőtt – ünnepi eseménynek adott otthont Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatalának Díszterme.

Ünnepség keretében került sor a helyi Közgyűlés által megítélt Pro Urbe-díjak átadására. Harmadmagával, egy olyan személy, Vanderstein János is átvehette az elismerést, aki hitközségi elnökként több mint két évtizedig állt a Hódmezővásárhelyi Zsidó Hitközség élén. Az életrajz bemutatása során hangzott el a következő gondolat:

„Képes volt arra, egy közösség nevében, egy közösség vezetőjeként, hogy baráti jobbot nyújtson annak a városnak, amely 1944 júniusában némán nézte, amikor őt és hozzátartozóit ennek a városnak az utcáin terelték a csendőrök.”⁸

Képes volt arra, hogy visszatérjen. Visszatérjen az otthonába, a családjához, a közösségéhez, a szülővárosához.

Felhasznált irodalom:

1. Szent Tibor, „Laudáció: A Magyar Örökség-díj átvételére,” 2010.. <http://www.szenti.com/orokseg/index.shtml>. Letöltés: 2010. augusztus 30.
2. Fejérváry József, Vásárhely története családok tükrében (Hmvhely.: Erdei Sándor könyvny., 1929)
3. Silberstein Adolf, Hódmezővásárhelyi zsidók (Hmvhely, Hódmezővásárhelyi Izraelita Hitközség, 1943), 9-23.
4. Judy Petersen, „Hódmezővásárhely, Hungary,” 2009. <http://www.shtetlinks.jewishgen.org/hodmezovasarhely/> Letöltés: 2010. szeptember 20.
5. Herczeg Mihály - Kruzslíc István Gábor – Szigeti János, Vásárhelyi téka 3.: A hódmezővásárhelyi zsidóság 1740-1993 (Hmvhely: Verzáll Nyomda, 1993), 37-39.
6. Patariczáné Kelecsényi Magdolna – Szigeti János, Lakóhelyünk Hódmezővásárhely (Hmvhely: Csongrád Megyei Levéltár – Máyer Nyomda és Könyvkiadó (Bp.), 1998), 187-191.
7. Sisa Béla, The History of the Synagogue in Hódmezővásárhely. A hódmezővásárhelyi zsinagóga, (Hmvhely: Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata – Norma, 2004), 70-71.
8. Lázár János, „Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Díszközgyűlése,” Hódmezővásárhely, 2007. október 23.

A VÁSÁRHELYI ZSINAGÓGA BELSŐ TERE
Fotó: Vanderstein Noémi

